

Ponuda krstarenja na području hrvatskog dijela Jadrana

Poldan, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:218088>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij

JOSIP POLDAN

Ponuda krstarenja na području hrvatskog dijela Jadrana

Cruise offers on the Croatian part of the Adriatic

Završni rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu
Studijski smjer: Menadžment u hotelijerstvu

Ponuda krstarenja na području hrvatskog dijela Jadrana

Cruise offers on the Croatian part of the Adriatic

Završni rad

Kolegij:	Promet u turizmu	Student:	Josip Poldan
Mentor:	Prof. dr. sc. Edna Mrnjavac	Matični broj:	24682

Opatija, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG RADA

Josip Poldan

24682

Ponuda krstarenja na području hrvatskog dijela Jadrana

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, _____

Potpis studenta

Sažetak

Krstarenje na hrvatskom dijelu Jadrana je način istraživanja Hrvatske obale i podmorja te narodne baštine brodovima za sedmodnevna krstarenja ili manjim brodicama koje se baziraju na dnevnim ili poludnevnim izletima. Što se tiče sedmodnevnih krstarenja, Katarina Line i I.D. Riva Tours su najkonkurentnije agencije koje predstavljaju većinski udio ponude krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana. Katarina Line se ističe širokim rasponom itinerara, luksuznim brodovima i raznolikim aktivnostima na moru. Sa druge strane, I.D. Riva Tours se fokusira na privatna krstarenja i personalizirano iskustvo s visokom razinom usluge. Na krstarenja hrvatskom dijelu Jadrana utjecati će daljnji razvoj ponude visokokvalitetnih brodova i unaprjeđenje infrastrukture. Poboljšanje privezišta te ponuda usluga i sadržaja na brodovima se očituje iz godine u godinu. Spomenuto privlači sve veći broj turista zahvaljujući svojim prirodnim ljepotama, kulturnoj baštini i gastronomiji. Osim toga, aktivna krstarenja koja kombiniraju vožnju biciklom, ronjenje i druge sportske aktivnosti postaju sve atraktivnija. Dakle budućnost je obećavajuća te se očekuje stalni rast potražnje ali i ponude.

Ključne riječi: krstarenje, Jadran, Katarina Line, I. D. Riva Tours, značajke ponude

Sadržaj

Uvod	6
1. Vrste krstarenja na Jadranu	7
1.1. Kružna krstarenja	7
1.2. Tematska krstarenja	8
1.3. Jednodnevna krstarenja	9
1.4. Luksuzna krstarenja	9
1.5. Značajke	10
1.6. Destinacije	12
2. Analiza ponude krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana	14
2.1. Temeljni elementi ponude	14
2.2. I.D. Riva	14
2.3. Katarina Line	17
2.4. Privatna krstarenja	19
2.5. Usporedba ponuda	21
3. Budućnost krstarenja na Jadranu	23
3.1. Infrastruktura	23
3.2. Prednosti i nedostaci	24
3.3. Razvoj	28
Zaključak	31
Bibliografija	32

Uvod

Krstarenja su popularna forma putovanja koja je spoj istraživanja različitih destinacija diljem svijeta, istovremeno uživajući u udobnosti i raznovrsnim sadržajima na brodu. Povijest krstarenja seže daleko unatrag, s počecima u 19. stoljeću kada su prvi parobrodi omogućili putovanja na veće udaljenosti. Tijekom vremena, krstarenja su doživjela transformaciju, pretvarajući se u luksuzne i moderno opremljene brodove s raznovrsnim sadržajima i uslugama.

Osnovni ciljevi ovog rada uključuju:

- Analizu i usporedbu ponude krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana
- Istraživanje infrastrukture
- Raspravljanje o prednostima i nedostacima krstarenja
- Prognoziranje budućnosti krstarenja na Jadranu

Svrha ovog rada je kroz četiri poglavlja pružiti čitatelju dublje razumijevanje krstarenja na Jadranu kao oblika turizma te procijeniti perspektive i mogućnosti za daljnji razvoj ove industrije.

U ovom završnom radu koristit će se metode sinteze, analize i pregleda literature. Sinteza podrazumijeva proces integracije i kombiniranja relevantnih informacija iz različitih izvora kako bi se stvorio cjelovit pregled teme. Kroz sintezu literature, autor će identificirati ključne koncepte, trendove i spoznaje vezane uz krstarenje na Jadranu.

1. Vrste krstarenja na Jadranu

U poglavlju vrste krstarenja na Jadranu navesti ćemo 4 karakteristična krstarenja i karakteristike istih. Također navesti ćemo ključne elemente ponude na navedenim krstarenjima.

Na hrvatskom dijelu Jadrana postoje različite vrste krstarenja koje putnici mogu odabrati, ovisno o svojim preferencijama i interesima. Neke od najčešćih vrsta krstarenja su¹ :

1. Kružna krstarenja,
2. Tematska krstarenja,
3. Jednodnevna krstarenja,
4. Luksuzna krstarenja.

1.1. Kružna krstarenja

Kružna krstarenja na hrvatskom dijelu Jadranskog mora predstavljaju popularan oblik turističkog putovanja koji omogućuje putnicima da istraže različite destinacije i otoke u području iz kojeg kreće. Ova vrsta krstarenja karakterizira putovanje koje u pravilu započinje i završava u istoj luci, traje sedam ili četrnaest dana te uključuje posjet više luka, gradova i otoka duž obale. Luke iz kojih brodovi kreću su Split, Trogir, Zadar i Rijeka. Najposjećenije destinacije su Dubrovnik, Split, Trogir i Zadar. Osim spomenutih gradova, putnici posjećuju i otoke koji su karakteristični za hrvatski dio Jadrana. Otok Hvar, Brač, Korčula, Vis, Lastovo, Mljet, Cres i Lošinj samo su neki od otoka koji se mogu uključiti u itinerar krstarenja². Pored urbanih destinacija i njihovih suprotnosti, otočja također značajan faktor ponude kružnih krstarenja su Nacionalni parkovi. Značajke sedmodnevnih krstarenja su: smještaj na brodu, posjećivanje više destinacija te puni ili polupansion. Osim toga, budući da se smještaj nalazi na brodu nema potrebe za stalnim pakiranjem i raspakiravanjem stvari prilikom posjeta različitim destinacijama. Tijekom kružnih krstarenja na hrvatskom dijelu Jadranskog mora, putnici imaju priliku posjetiti različite destinacije na dijelu Jadrana iz kojeg brod kreće. Primjerice ako je polazak iz Splita, brod posjećuje destinacije u području Južnog

¹ Rodić, *Stanje i perspektive krstarenja u Hrvatskoj*.

² Babić, „Krstarenje ili kružna plovidba?“, 137.

Jadrana;Dubrovnik,Makarska Hvar,Brač.Dok ako je polazak iz Rijeke destinacije koje mogu biti posjećene u razdoblju od sedam dana su Rab,Krk,Cres,Lošinj pa čak i Zadar. Osim toga, kružna krstarenja na Jadranu često uključuju organizirane izlete i aktivnosti koje omogućavaju istraživanje lokaliteta, prakticiranje vodenih sportova ili posjećivanje brodu nepristupačnih plaža.

Gastronomski aspekt kružnih krstarenja na Jadranu je kao što je prije navedeno polupansion odnosno doručak i večera.Obroci uvelike variraju u odnosu na kategoriju broda ali pretežno su žitarice ,nekoliko vrsta salama,jogurti ,kroasani i slično za doručak,a večera toplo ili hladno predjelo,glavno jelo te desert. Kao što je prije navedeno na višim kategorijama broda uvelike dolazi do izražaja raznolikost hrvatske kuhinje pa se primjerice u ponudi mogu naći jela poput Paškog sira, slanih incuna,svježih kamenica ili pršuta za predjelo.Glavno jelo plemenita riba,ili mesna jela poput beef wellingtona te za desert torte i kolači po izboru chefa.

1.2. Tematska krstarenja

Tematska krstarenja su krstarenja na kojima se putnici okupljaju oko zajedničkog interesa, kao što su gastronomija, vino, glazba, ples, avantura, književnost, povijest, umjetnost ili neki drugi specifični aspekti kulture ili hobija.Često uključuju posebne događaje, predavanja, radionice i aktivnosti koje su usklađene s odabranom temom,a kušanje hrane i vina, majstorski tečajevi, izložbe, koncerti, plesne predstave, književne rasprave su samo neke od aktivnosti koji se mogu pronaći u ovom obliku krstarenja. Kada je riječ o tematskim krstarenjima, često se biraju brodovi i rute koje su usklađene s temom putovanja. Na primjer, tematsko krstarenje posvećeno gastronomiji može uključivati posjete poznatim kulinarskim destinacijama i degustacije lokalnih specijaliteta, dok tematsko krstarenje posvećeno umjetnosti može uključivati posjete umjetničkim galerijama i radionicama,a putovanje fokusirano određenom umjetniku uključuje koncerte, nastupe ,modne revije, kazališne predstave ili tematske zabave³. Prehrana na tematskim krstarenjima također može biti prilagođena temi putovanja.

³ Tokalić, *Kružna putovanja-krstarenja*.

1.3. Jednodnevna krstarenja

Jednodnevna krstarenja na hrvatskom dijelu Jadranskog mora predstavljaju oblik turističkog iskustva koji se sastoji od posjećivanja odabrane destinacije ili otoka u relativno kratkom vremenskom razdoblju. Ova vrsta krstarenja obuhvaća putovanje u trajanju od par sata u slučaju da se radi o posjetu jednom lokalitetu ili dnevnom izletu u trajanju 4-9 sati ako se radi o izletu koji posjećuje više lokaliteta . Ovaj tip krstarenja se može pronaći duž cijelog Jadrana ,cjenovno varira u odnosu na kvalitetu usluge te se često organiziraju na manjim brodovima ili katamaranima koji su prilagođeni za brže i fleksibilnije putovanje,ti brodovi imaju ograničen kapacitet putnika koji varira od 12 putnika na manjim brodicama pa čak do 400 putnika u slučaju većih katamarana.Gotovo uvijek je u ponudi obrok koji je jednostavan te se sastoji ili od ribe ili mesa sa prilogom,a na posjećivanim destinacijama se nerijetko organiziraju izleti i aktivnosti⁴. To uključuje razgledavanje povijesnih znamenitosti, posjeta nacionalnim parkovima, vožnju biciklom, ronjenje, plivanje i slično. Glavna karakteristika ovog tipa putovanja je vremenska fleksibilnost te mogućnost posjeta lokaliteta koji su većim brodicama nepristupačni poput malostonskog zaljeva ili franjevačkog samostana na Košljunu. Također, kao čest element ponude je vožnja brodom do skrivenih uvala, ronjenje ili snorklanje, posjet manjim otočićima i obilazak povijesnih znamenitosti s lokalnim vodičem.

1.4. Luksuzna krstarenja

Luksuzna krstarenja su krstarenja karakterizirana prostranim kabinama opremljenih najnovijim luksuznim sadržajima. Kabine često imaju zasebne balkone s pogledom na more, elegantan namještaj, posteljinu egzotičnih materijala i bogato opremljene kupaonice. Osim toga, na raspolaganju su i dodatni sadržaji poput privatnih bazena, jacuzzija, teretana i spa centara. Gastronomija se sastoji od raznovrsnih i visoko kvalitetnih namirnica,čest je puni pansion i za razliku od klasičnih sedmodnevnih krstarenja gdje je manja fleksibilnost prilikom odabira jela,odnosno kupci mogu birati između ribe,mesa ili veganskog obroka,na luksuznim krstarenjima je prisutan a la carte način posluživanja te je prisutna i međunarodna kuhinja,a uz jela je prisutan somelier koji jela uparuje sa adekvatnim vinima.

⁴ Buljić, *Analiza razvoja nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj*

Na luksuznim krstarenjima, usluga je osobno prilagođena i vrhunska. Osoblje je obučeno da ispunjava sve želje putnika i pruža pažljivu i diskretnu uslugu tijekom cijelog putovanja. značajke luksuznih krstarenja su visokokvalitetno osoblje, vrhunski materijali izrade te još jedna karakteristika koja se ne pojavljuje kod drugih krstarenja je diskrecija. Na ovom tipu krstarenja putnici su često poznate osobe koje kao dio svog putovanja zahtijevaju diskretnost. Još jedna od prednosti luksuznih krstarenja je i posjećivanje ekskluzivnih destinacija i manje frekventnih luka koje nisu dostupne na standardnim krstarenjima, dok se standardna krstarenja ograničavaju putovanjima od luke do luke, luksuzna noće u uvalama kako bi izbjegli gužve. Luksuzna krstarenja također često pružaju visoku razinu sigurnosti i privatnosti koja je osigurana manjim brojem putnika, visokim sigurnosnim mjerama i pristupom brodu koji je strogo kontroliran. Cijene luksuznih krstarenja znatno su više u usporedbi s drugim vrstama krstarenja, naravno zbog kvalitete usluge. Važno je uzeti u obzir sve troškove kao što su kabine, hrana i piće, izleti, dodatne usluge i napojnice prilikom planiranja luksuznog krstarenja.

1.5. Značajke

Krstarenje na Jadranu je popularan oblik putovanja koji privlači mnoge turiste zbog svoje raznolikosti i ljepote regije. Regije obiluju raznolikim krajolicima, uključujući planine, ruralna sela i slikovite uvale⁵. Krstarenje na Jadranu također pruža mogućnost istraživanja povijesnih gradova s bogatom kulturnom baštinom, koji otkrivaju priče iz prošlosti te predstavljaju vrijedne primjere arhitekture.

Značajke krstarenja na Jadranu mogu se sažeti u nekoliko značajnih kategorija⁶:

1. Raznolikost krajolika – Jadran, kao regija bogata prirodnim ljepotama, nudi širok spektar krajolika koje putnici mogu istražiti tijekom jednog krstarenja. Jadranska obala obiluje plažama, strmim stijenama, uvalama i čistim morem. Otoci Jadrana razlikuju se po svojoj veličini, obliku, vegetaciji i karakterističnim geološkim formacijama. Primjerice sjeverni Jadran karakterizira područje manje razvedenosti otocima koji su relativno udaljeniji, dok sa druge strane Dalmacija je poznata po razvedenoj obali i otocima koji su kraće udaljenosti. Otočni krajolici su šumoviti, sa

⁵ Gržinić, *Turizam i razvoj*.

⁶ Ibid.

gustim borovim šumama i maslinicima, ili suptropski, s bujnom vegetacijom i egzotičnim biljkama. Kao element ponude, krstarenja na području Srednjeg Jadrana je posjet Nacionalnom Parku Krka, a na području Južnog Jadrana posjet Nacionalnom Parku Mljet. Važno je napomenuti kako na području Sjevernog Jadrana i dalje nije organizirano krstarenje koji kao stalni element ponude ima posjet ili obilazak Nacionalnog Parka Plitvička Jezera.

2. Obilazak otoka –obilazak otoka koji se prostiru duž istočne obale Jadranskog mora. Najposjećeniji otoci su Hvar, Brač, Korčula, Vis, Cres, Lošinj i Rab. Svaki otok ima sebi karakterističnu arhitekturu, stilova gradnje te povijesti. Hvar kao faktor ponude ima plaže Zlatni rati i Dubovica, dok otok Vis uvale Stiniva i Srebrna. Osim prirodnih ljepota, otoci na Istočnoj obali Jadrana obiluju bogatom kulturnom baštinom i povijesnim znamenitostima. Stari gradovi, utvrde, crkve i palače svjedoče o dugoj povijesti otoka, shodno tomu poneke destinacije kao što je Rab, uprizoravaju bitke iz prošlosti i način života iz Srednjeg vijeka, odnosno Fjeri čije ime dolazi iz latinske riječi za općinske javne svečanosti-tempus feriarum⁷.
3. Gradovi - predstavljaju arheološke, arhitektonske i povijesne “dragulje“ koji svjedoče o različitim razdobljima i kulturama koje su oblikovale Jadransku regiju. Brojni gradovi su pod zaštitom UNESCO-a, primjerice Dubrovnik, grad je poznat po svojoj povijesti kao srednjovjekovna pomorska sila koji je igrao ključnu ulogu u trgovini i diplomaciji, a zbog svoje uloge u snimanju serije “Igra prijestolja“ privlači velik broj turista engleskog govornog područja. Još jedan povijesni grad sa Južnog dijela Dalmacije koji vrijedi posjetiti je Split. Split je poznat po Dioklecijanovoj palači, koja je također upisana na UNESCO-ov popis svjetske baštine. Radi se o rimskoj palači iz 4. stoljeća koja služi kao jezgra grada, s brojnim znamenitostima poput Peristila, Dioklecijanovih podruma, katedrale sv. Duje i mnogih drugih povijesnih građevina. Povijesni gradovi kao što su Zadar, Šibenik, Trogir, Pula, Rovinj također su važne destinacije tijekom krstarenja na Jadranu. Svaki od tih gradova ima svoju povijesnu i kulturnu baštinu koja doprinosi ponudi krstarenja .

⁷ Barić, „Rapska baština“, 54.

4. Gastronomske mogućnosti –Raznolikost jela i vina se očituje od lokaliteta do lokaliteta.Najznačajnija jela koja obilježavaju Južne predjele Jadrana su Viška pogača,spoj tijesta za kruh i slane ribe i Poljički soparnik,listovi blitve u tijestu Što se tiče Sjevernog Jadrana tu se javljaju brojni deserti poput Rapske torte i Krčke.Pored jela karakterističnih destinaciji prisutna su i jela koja se javljaju duž cijele obale;brudet,pašticada,crni rižot i brojni drugi.Potrebno je spomenuti kako svaka destinacija ima jela i vina karakteristična sebi.Specijaliteti odražavaju autentični okus jadranske kuhinje.Važan dodatak jelima su maslinovo ulje i vino,bilo bijelo ili crno. Vinski podrumi i vinarije duž obale nude širok izbor autohtonih sorti vina. Crna i bijela vina poput Plavca Mali, Pošipa, Malvazije i Dingača svjetski su poznata i često se poslužuju uz gastronomske delicije.Implementacija navedene ponude jela i pića je faktor na koji svaki brodar i agencija obraća značajan dio pažnje te je također faktor zbog kojeg se brojni gosti vraćaju te ponovno konzumiraju uslugu.Osim autohtonih vina i tradicionalnih jela na raspolaganju su i kokteli i lokalna alkoholna pića⁸.

1.6. Destinacije

Na hrvatskom dijelu Jadranskog mora nalazi se niz atraktivnih destinacija za krstarenje duž cijele obale.U zadanom vremenskom roku od sedam dana brod najčešće u svojoj ponudi ima posjet do 6 destinacija,koje su ograničene naravno uz regiju iz koje brod polazi.Južni Jadran,polaskom iz luke Split je karakteriziran otočnim i urbanim destinacijama te se na navedenom području ponuda fokusira na turistička vođenja gradom,posjetima muzejima, koncertima i događanjima,a ciljana potražnja je pretežito engleskog govornog područja.Srednji Jadran sa polaznom lukom sa područja Sjeverne Dalmacije,Zadrom je najraznovrsnija luka polaska zbog svoje mogućnosti putovanja prema Jugu ili Sjeveru.Brodovi polaskom iz luke Zadar pretežito imaju kraće relacije putovanja te je ponuda bazirana na spoju kulture i prirode odnosno posjetu uvalama kroz prijepodne dok u poslijepodnevnom satima je za zainteresirane organizirano vođenje gradom.Za kraj Sjeverni Jadran ima dvije luke polaska,Opatiju i Rijeku.Za razliku od Srednjeg i Južnog Jadrana čiji reljef odlikuje razvedenost,na području Kvarnera su prisutni veći otoci Jadranskog

⁸ Stipanović i Gračan, „Značaj brodskih tura u razvojnoj strategiji hrvatskog turizma“, 205 – 213

mora, Krk, Cres, Lošinj i Rab. Brodovi od otoka do otoka imaju i po nekoliko sati vožnje te je u gotovo svako krstarenje uključen posjet na navedena četiri velika otoka. Uz navedene se javlja posjet manjim otocima poput Ilovika, Silbe, Orude ili izbjegavanje glavnih luka na Cresu, Rabu i Krku te pristajanje u sporednih luka poput Martinšćice na Cresu, Lopara na Rabu ili većeg izbora lučica na Krku; Baške, Malinske i Njivica. Odabir manje prometnih luka se javlja zbog prekomjerne napučenosti glavnih luka u određenim danima, zapovjednici brodova su u stalnom dogovoru oko ruta i pristajanja kako bi se olakšalo manevriranje u lukama.

Nasuprot velikim lukama i urbanim destinacijama su maleni otoci manje popularnosti, otoci i lučice koje su interesantne zbog udaljenosti od masovnog turizma⁹.

⁹ Markušić, *Krstarenja u turističkoj ponudi Dalmacije*.

2. Analiza ponude krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana

U poglavlju dva navesti ćemo u kratkim crtama karakteristike krstarenja na Južnom, Srednjem i Sjevernom Jadranu. Nastavak poglavlja dva se sastoji od analize elemenata ponude agencija I.D. Riva tours-a, agencije Katarina Line te privatnim krstarenja, te za kraj usporedba navedenih.

2.1. Temeljni elementi ponude

Krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana su popularan oblik turizma koji privlači mnoge posjetitelje iz obližnjih zemalja, na području Sjevernog dijela je prisutna potražnja pretežito Njemačkog govornog područja dok je na području Srednjeg i Južnog Jadrana sve više aktualna potražnja iz engleskog govornog područja. Područje Istočnog dijela Jadrana je vrlo razvedeno otocima sastoji se od brojnih uvala i povijesnih gradovima, što ga čini idealnim odredištem za istraživanje s broda. Prisutne su brojne agencije koje u ponudi imaju nekoliko vrsta krstarenja. Kompanije u ponudi imaju jednodnevne izleta pa i duža putovanja koja uključuju više destinacija. Prisutne su različite vrste brodova, kao što su tradicionalni guleti drvene konstrukcije, brodovi srednjih kategorija drvene ili metalne konstrukcije te luksuzne jahte ili veći kruzeri koji su u pravilu metalne konstrukcije. Ovisno o putovanju i cijeni aranžmana mogućnosti obuhvaćaju i transfer do broda, parking za auto u trajanju krstarenja, avionsku kartu za putnike koji dolaze avionom što je neizostavan dio ponude za potražnju engleskog govornog područja. Prije i nakon krstarenja agencije implementiraju u ponudu krstarenja svoj smještaj u vlastitim kućama za odmor ili apartmanima što je sve popularnije i traženije.

2.2. I.D. Riva

I.D. Riva Tours je putnička agencija sa sjedištem u Njemačkoj, jedna od najstarijih na Jadranu te se specijalizirala za organizaciju krstarenja duž hrvatskog dijela Jadranskog mora. Njihova usluga obuhvaća širok izbor krstarenja, uključujući otočne ture, luksuzna krstarenja, aktivna krstarenja i tematska krstarenja, a brodovi su podijeljeni u kategorije raspona od standard usluge do deluxe. Naglasak je stavljen na visoku kvalitetu usluge i pružanje personaliziranih iskustava putnicima. Pored krstarenja individualnim gostima, I.D. Riva

tours u ponudi ima privatna krstarenja ili prilagođenih putovanja za grupe.Samo dio programa I.D. Riva Tours-a su¹⁰ :

- Flota od 31 broda,
- Kuće za odmor i vile
- Krstarenja i predložene rute,
- Kabine za jednu osobu ili više osoba,
- Čarter brodovi

Sa aspekta sedmodnevnih krstarenja agencija u ponudi ima 19 ruta iz pet centralnih luka o kojima ćemo nešto više reći kasnije.Vezano uz rute,najpopularnija je zvana „Captains route“¹¹ ona se nadovezuje na klasično krstarenje ali po destinacijama po preporuci kapetana.Radi se o krstarenju po području dobro poznatom kapetanu broda koje on osobno preporuča te se svakodnevno dogovara osobno sa putnicima.Navedeno krstarenje je izuzetno popularno i gosti koji konzumiraju navedenu uslugu se često vraćaju.Dругаčiji tip krstarenja je aktivno putovanje,radi se o krstarenju uz pratnju minimalno jednog vodića a nerijetko i dva, pretežito je na biciklama sa elementima planinarenja,a svojim programom je drugačije od klasičnog krstarenja od luke do luke,naime za aktivno krstarenje se biraju destinacije sa biciklističkim stazama i prisutno je posjećivanje ponekad i više od jednog otoka ili grada dnevno te do dva bicikliranja u jednom danu.Osim krstarenja za individualne goste koja su dostupna svima,Riva tours na upit grupe imaju opciju putovanja za manje grupe ili privatna krstarenja¹²,a najveća konkurentska prednost u odnosu na druge agencije je dugogodišnji rad te iskusno osoblje,bilo agencijskim ili personalom na samom brodu.

Polazne luke I.D.Riva Tours-a su¹³:

- Poreč,
- Rijeka,
- Zadar,
- Trogir.

¹⁰ I.D Riva Tours, Cruises. I. D. Riva Tours. <https://www.idriva.com/offers.aspx> (pristupljeno 6. srpnja 2023.)

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

Luka Poreč odnedavno također ima brod koji putuje na otoke Cres i Lošinj uz Nacionalni Park Brijuni te kao alternativu ima “otkrivanje Istre biciklom i brodom¹⁴” gdje se izostavljaju otoci te je fokus na destinacije u unutrašnjosti i na obali poluotoke Istre. Iz ostalih gradova dostupno više ruta koje obilaze brojne destinacije.

Tipovi krstarenja I.D. Riva Tours-a su¹⁵:

- Klasična krstarenja,
- Aktivna krstarenja,
- Biciklom po otocima.

Bitna stavka je provjera detalja o ponudi klasičnih krstarenja, uključujući rute, brodove, sadržaje i cijene, što se može napraviti na stranici tvrtke I. D. Riva Tours ili kontaktom službe za korisnike. Također, treba imati na umu da uvjeti putovanja i dostupnost mogu varirati ovisno o sezoni i odabranom odredištu.

Aktivna krstarenja, kao što je kombinacija krstarenja s vožnjom biciklom, su dostupna u razdoblju predsezone i posezone, uzrok tomu su bolji uvjeti za vožnju, manje temperature te manje gužve na cestama. Biciklističke rute su organizirane od strane agencijskih vodiča koji su dodijeljeni grupi, a same rute su prilagođene grupi odnosno ako se radi o grupi pretežito starije životne dobi, biciklističke rute su manje zahtjevne te su u upotrebi električni bicikli koji nadalje olakšavaju napor. Osim vožnje biciklom, mogu se organizirati i druge aktivnosti poput planinarenja, ronjenja, veslanja ili istraživanja nacionalnih parkova, a česta je i kombinacija bicikliranja kao primarne aktivnosti aktivnog odmora sa jednom od alternativa.

U nastavku su navedene kategorije brodova te njihove karakteristike¹⁶:

1. Deluxe: luksuzne motorne jahte metalnog trupa, klima uređaj u svakoj kabini te krmena platforma za kupanje
2. Premium: motorizirani jedrenjaci i motorne jahte, pretežito metalnog trupa te većina plovila ima krmenu platformu za kupanje

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

3. Comfort i Comfort plus: motorizirani jedrenjaci, drvenog ili metalnog trupa, kabine sa krevetima na kat, odvojenim ili bračnim krevetima. Te klimatizacijski uređaji u kabinama ili u hodnicima potpalublja.
4. Standard: drveni motorni jedrenjaci, kabine sa krevetima na kat, klimatizacijski uređaji u hodnicima potpalublja te zajedničke kupaonice

2.3. Katarina Line

Katarina Line je međunarodna tvrtka specijalizirana za organizaciju krstarenja duž obale Jadranskog mora. Sa sjedištem u Opatiji, Katarina Line je jedan od vodećih pružatelja krstarenja u regiji. Tvrtka nudi širok izbor krstarenja koji uključuju različite itinerare, trajanja i vrste brodova. Kao i kod konkurenata brodovi se razlikuju materijalom izgradnje, niže kategorije su pretežito drvene konstrukcije, a luksuzne jahte i modernii kruzeri metalne. Svaki brod ima karakteristike svojstvene sebi te osigurava kvalitetno krstarenje. Katarina Line se ističe visokom kvalitetom usluge i pažnjom prema detaljima. Brodovi su opremljeni modernim sadržajima kao što su restorani, barovi, bazeni, sunčališta i prostrane kabine.¹⁷

Agencija u ponudi ima i razne dodatne aktivnosti tijekom krstarenja, poput razgledavanja, vožnje biciklom, ronjenja i degustacija lokalne hrane, vina i maslinovog ulja. Na njihovoj stranici postoji ponuda krstarenja, uključujući rute, brodove, sadržaje i cijene.

Svojom dugogodišnjom prisutnošću i iskustvom u industriji, Katarina Line je stekla reputaciju pouzdanog i renomiranog organizatora krstarenja, te osim klasičnih krstarenja osigurava i ,jednodnevne izlete, tematska krstarenja.

Važno je napomenuti da se detalji o ponudama, itinerarima, raspoloživosti i cijenama mogu promijeniti, stoga je preporučljivo mogućim kupcima posjećivanje službene web stranice Katarina Line ili se obratiti njihovoj službi za korisnike kako bi dobili najnovije informacije i detalje o njihovim krstarenjima.

Web stranica Katarina Line je platforma koja pruža sveobuhvatne informacije o njihovim uslugama, krstarenjima i destinacijama. Evo nekoliko ključnih značajki i informacija koje su na raspolaganju:

¹⁷ Katarina Line, Cruises. Katarina Line. <https://www.katarina-line.com/> (pristupljeno 20. svibnja 2023.)

- Ponuda krstarenja: različite vrste krstarenja to uključuje tjedna krstarenja, jednodnevne izlete, tematska krstarenja i posebne ponude.
- Flota brodova: agencija posjeduje raznoliku flotu brodova koji se koriste u svrhu krstarenja. Informacije o različitim brodovima su jasne, uključuju fotografije, tehničke detalje, opise sadržaja na brodu i kabine, što olakšava zainteresiranim da se upoznaju s različitim opcijama i odaberu brod koji najbolje odgovara preferencijama.
- Destinacije: informacije o raznim destinacijama na kojima Katarina Line organizira krstarenja. Mogu se pronaći opisi destinacija, znamenitosti, prirodnih ljepota i drugih atrakcija koje su posjećivane tijekom krstarenja.
- Dodatne usluge: Kao dodatak krstarenjima na upit gostiju su dodatne usluge i aktivnosti koje se mogu rezervirati. To uključuje vožnju biciklima, ronjenje, izlete, razgledavanje, degustaciju hrane i vina, posjeti muzejima i slično, a dodatno obogaćuju krstarenje. Cijene i dostupnost dodatnih usluga su jasno navedene, te na zahtjev se može organizirati aranžman po vlastitom zahtjevu.
- Rezervacije i kontakt: Krstarenja se pretežito ugovaraju i rezerviraju online web stranice. Dostupnost, cijene, opasnosti i preporuke su jasno navedene.

Početne luke agencije su iz gradova¹⁸:

- Opatija,
- Split,
- Dubrovnik.

Katarina Line kao značajan element svoje ponude ističe deluxe krstarenja, deluxe krstarenja su oblik koji osigurava luksuzno iskustvo na moru, namijenjeno je putnicima koji traže visoku razinu udobnosti, usluge i luksuza tijekom svog putovanja. Jedna od glavnih karakteristika deluxe krstarenja je ekskluzivnost. Deluxe krstarenja često imaju manji broj putnika u usporedbi s drugim vrstama krstarenja, što stvara intimniju atmosferu i individualniju pažnju putnicima od strane posade. Sunčališta, bazeni, jacuzzi, wellness centrima i fitness prostorima su na stalnom raspolaganju te se razlikuju od brodica niže kategorije veličinom i kvalitetom. Mnoga deluxe krstarenja također nude dodatne sadržaje

¹⁸ Ibid.

poput privatnih plaža, vodenih sportova i mogućnosti razgledavanja destinacija s osobnim vodičem. Cijene su naravno znatno više te zbog dodatnih usluga koje su često naknadno konzumirane za vrijeme krstarenja, ali u pravilu se razlikuju ovisno o odabranom brodu, trajanju krstarenja, itineraru i dodatnim uslugama. Kao element ponude koji je dostupan samo na deluxe brodovima su dvotjedna krstarenja. To su putovanja duž cijele obale hrvatskog dijela Jadrana, početne luke su Rijeka, Opatija-Dubrovnik ili iz suprotnog smjera, Dubrovnik-Rijeka ili Opatija. To su brodovi veličine često i preko pedeset metara, visok broj zaposlenika u odnosu na klasična krstarenja te je potražnja pretežito engleskog govornog područja. U navedenom tipu krstarenja, Katarina line ima dva broda .

Kao i u prijašnjoj agenciji sada ćemo kratko navesti kategorije kojima raspolaže navedena agencija:

1. Deluxe superior i Superior :metalni trup, privatne kupaonice, kabine sa vlastitim klimatizacijskim uređajem, moderni restorani i barovi te krmna platforma za kupanje
2. Premium i Premium superior:metalni trup, privatne kupaonice, može ali ne mora imati platformu za kupanje.
3. Traditionalni brodovi:drveni trup, kabine sa bračnim ili krevetima na kat, klimatizacijski uređaj na hodnicima potpalublja i u restoranu te zajedničke kupaonice.

2.4. Privatna krstarenja

Privatna krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana pružaju iskustvo putovanja koje je potpuno prilagođeno željama i potrebama pojedinog putnika ili grupe. Privatno krstarenje je potpuno fleksibilno i privatno, a ponuda je kreirana direktno od strane vlasnika broda. Jedna od ključnih prednosti privatnih krstarenja je individualna kontrola nad itinerarom i planom putovanja. Ruta, destinacija i trajanje krstarenja je prema željama i preferencijama kupaca, dok su agencije vezane za razdoblje od sedam dana te se ponuda kreira kak obično zadovoljili svi gosti. Navedena fleksibilnost omogućava "bijeg" od klasičnih ruta te izbjegavanje kontakt sa ostalim brodovima koji je neizostavan u agencijskim krstarenjima. Također prenoćište u uvalama je često korišten kao dodatak ponudi privatnih krstarenja.

Prilikom privatnih krstarenja, putnici imaju mogućnost odabira broda koji najbolje odgovara njihovim potrebama. Brodovi mogu biti luksuzno opremljeni, s elegantnim kabinskim prostorima, prostranim salonima, restoranima i drugim sadržajima koji pružaju visoku razinu udobnosti. Broj putnika je pretežno manji, fokusiran na manju grupu što omogućava iskorištenje prostora za dodatne usluge. Također, putnici mogu birati između različitih veličina brodova, ovisno o veličini grupe i preferiranoj intimnosti. Jedan od ključnih aspekata privatnih krstarenja je personalizirana usluga. Posada je posvećena ispunjavanju svih potreba putnika i pružanju vrhunske usluge tijekom cijelog putovanja.

Tijekom putovanja se nerijetko se organiziraju izleti, aktivnosti na vodi, ronjenje, ribolov, te se na brodu često mogu vidjeti jet-ski i gliseri. Zbog svoje fleksibilnosti jednostavno su neusporedivi sa ponudom agencijskih krstarenja.

Cijene privatnih krstarenja mogu varirati ovisno o različitim faktorima, kao što su odabrani brod, broj putnika, trajanje putovanja i razina luksuza. Rezervacija se odvija kontaktiranjem specijalizirane agencije, charter tvrtke koje pružaju usluge privatnih krstarenja ili direktno vlasnika broda kako bi dobili detaljnije informacije i kreirali svoje individualno putovanje. Prisutno je i angažiranje skipera ili vodiča koji svojim lokalnim znanjem vode putnike kroz destinaciju i regiju.

Prilikom organiziranja privatnih krstarenja treba uzeti u obzir lokalna pravila, propise i dozvole, te se posavjetovati s relevantnim agencijama i profesionalcima kako bi se osigurala sigurnost i sukladnost s pravilima plovidbe.

Jedna od kompanija koja nudi usluge privatnog krstarenja je Adriagate. Adriagate je turistička agencija specijalizirana za organizaciju putovanja i smještaja na Jadranskoj obali, uključujući i hrvatski dio Jadrana. Agencija nudi širok raspon usluga, uključujući rezervaciju smještaja, krstarenja, izlete i druge turističke aktivnosti. Jedna od glavnih usluga koje Adriagate pruža su rezervacije smještaja. Putnici mogu birati između različitih vrsta smještaja, uključujući hotele, apartmane, vile, kuće za odmor i kampove. Agencija surađuje s velikim brojem vlasnika smještaja, pružajući raznolikost opcija i mogućnost prilagodbe prema individualnim preferencijama i proračunu putnika. Osim rezervacije smještaja, Adriagate također nudi organizaciju krstarenja na Jadranskom moru. Prisutne su različite ruta i tipovi brodova, uključujući jedrenjake, luksuzne brodove ili manje brodove. Obilasci gradova, vožnja biciklom, ronjenje, ribolov su sastavni dio ponude adriagate-a dok se vožnja jet-skijem, rafting i ostale usluge kategoriziraju kao dodatne. Adriagate se ističe svojom

profesionalnošću i uslugom visoke kvalitete. Osoblje agencije pruža podršku i pomoć putnicima tijekom cijelog putovanja, od rezervacije do povratka kući¹⁹.

U nastavku ćemo prikazati dva broda ovog tipa krstarenja:

1.1. M/S Casablanca:metalnan trup,duljine 51m,maksimalan kapacitet je 36 putnika u 19 kabina opremljenih sefom,tv-om itd.Broj ležaja je 36.Puni pansion,piće dobrodošlice,spa,wellness i mnoštvo drugih.Prosječna cijena najma plovila u Kolovozu je u prosjeku 80.000 eura.

1.2. M/Y Cesarica:drveni trup,duljine 41m,maksimalan kapacitet je 24 putnika u 11 kabina.Materijal izrade kabina je mahagonij,također ima piće dobrodošlice,wellness spa i ostale sadržaje.Cijena najma plovila u Kolovozu je u prosjeku oko 50.000 eura

M/Y Freedom:metalnan trup,duljine 48.50m maksimalnog kapaciteta 22 u 11 kabina.Radi se o najluksuznijem brodu na području hrvatskog dijela Jadrana koji se može uzeti u najam.Okvirna cijena najma za mjesec Kolovoz je 130.000 eura ali nije fiksna,drugim riječima odnosi se na standardnu ponudu bez popratnih sadržaja.

Prije navedeni brodovi imaju opcije polupansiona,punog pansiona i deluxe gourmet paketa.Svaki aranžman ima različitu cijenu,od 350eura tjedno po osobi za polupansion do 1200 eura tjedno po osobi za gourmet paket.Piće na kruzerima privatne kategorije su "All inclusive"karaktera odnosno postoji paket bezalkoholnih pića,domaćih pića i all inclusive alkoholni paket,čije su cijene u rasponu od 100 do 700 eura po osobi tjedno.

2.5. Usporedba ponuda

Katarina Line i I.D. Riva Tours su dvije renomirane turističke agencije koje nude krstarenja na Jadranskom moru. Iako gotovo identičnih ponuda postoje sitni detalji koji razlikuju agencije.Obje agencije su poznate po dugogodišnjem iskustvu na području hrvatskog dijela Jadrana,počele su isključivo kao agencije sa ponudom krstarenja na Istočnom dijelu Jadrana te ponudu dalje oblikovale osiguravajući dodatne usluge poput apartmanskog smještaja,kopnenih izleta i slično.Što se tiče polaznih luka prednost ima I.D. Riva tours ,čiji se brodovi nalaze u lukama Poreč,Zadar,Trogir i Split,dok Katarina line kao luke polaska

¹⁹ Adriagate, Cruises. Adriagate. <https://www.adriagate.com/> (pristupljeno 21. svibnja 2023).

navodi samo Dubrovnik, Zadar i Opatiju. Međutim Katarina Line prednjači ponudom krstarenja sa četrdeset i pet različitih krstarenja iz navedene tri luke, ne uključujući posebne ponude. Također Katarina line prednjači personaliziranim iskustvom i pratnjom trendova u turizmu, tako se primjerice na ponudi krstarenja mogu pronaći izleti kreirani za ljubitelje nudizma, ljubitelje zabava, "gay cruises", yoga cruise i mnoštvo drugih.

I.D. Riva tours bazira svoju ponudu na cjenovnu prihvatljivošću te krstarenjima koja su fokusirana masama, pritom ne dovodeći u pitanje kvalitetu i personalizirano iskustvo. Važno je napomenuti kako I.D. Riva tours kao sastavni dio ponude ima, ukoliko je potreban, smještaj prije i nakon krstarenja, parking za automobil, transfer od aerodroma do luke polaska i suprotno te prilikom dolaska u luku prijevoz prtljage do brodske kabine. Vidljivo je ulaganje I.D. Riva tours-a u ljudske potencijale u usporedbi sa konkurentskim agencijama. Vezano uz brodove koji su u ponudi krstarenja i dalje ve vidljiva značajna brojka brodova srednjih kategorija sa drvenim konstrukcijama, ako pogledamo ponudu Katarina Line-a možemo zaključiti da su dominantni brodovi metalne konstrukcije viših kategorija.

Suprotstavljena agencijama je ponuda privatnih krstarenja koja ponudu bazira na zatvorenim grupama poznanika, rodbine ili prijatelja, čime osigurava fleksibilnost, opuštenu atmosferu, samim time višu kvalitetu usluge. Dominantna potražnja je engleskog govornog područja a ponuda se nalazi u Srednjoj i Južnoj Dalmaciji. Međutim brod nije ponudom krstarenja vezan na samo dio Jadrana već duž cijele obale tako je moguć aranžman na relaciji Dubrovnik-Zadar ili Split-Rijeka. Rezervacije se dominantno odvijaju direktnim kontaktom sa vlasnikom broda, usluga je potpuno personalizirana, a cijene su bez agencijskih provizija te su dva do tri puta skuplje od agencijskih.

3. Budućnost krstarenja na Jadranu

Poglavlje Budućnost krstarenja na Jadranu će se baviti aspektima krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana koji su ključni u stvaranju ponude, kroz kratki uvod u poglavlje, a zatim podpoglavljima; Infrastruktura, prednosti i nedostaci te razvoj kao sinteza prethodnih podpoglavlja.

3.1. Infrastruktura

Diskutabilno najveći problem krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana je infrastruktura. Zbog povećane potražnje agencije su morale reagirati širenjem ponude i izgradnjom novih brodova, najbolji primjer za to je mjesto u blizini Splita, Krilo Jesenice koje na godišnjoj bazi u prosjeku 6 nova brodova igradi. Problem se javlja u činjenici da se infrastruktura slabijim tempom razvija te kapacitet ostaje isti. Očekuje se da će se ulagati u nekoliko ključnih područja kako bi se osiguralo bolje funkcioniranje i povećanje kapaciteta.

1. Luke će biti predmet intenzivnih ulaganja i obnove. Postojeće luke će se modernizirati kako bi se poboljšala efikasnost i sigurnost ukrcavanja i iskrcavanja putnika. Nova infrastruktura, kao što su pristaništa za kruzere, će se graditi kako bi se povećao kapacitet za primanje većih i modernijih brodova. Osim toga, planira se izgradnja dodatnih terminala i objekata za prihvat putnika, kako bi se omogućilo ugodno i učinkovito iskustvo tijekom postupaka vezanih uz brod.
2. Razvijat će se infrastruktura koja podržava održivost i zaštitu okoliša. Postojeći i budući brodovi bit će opremljeni sustavima za smanjenje emisija, odvodnju otpadnih voda i upotrebu obnovljivih izvora energije. Ljetovališta i luke će provoditi mjere zaštite morskog okoliša, uključujući recikliranje i pravilno zbrinjavanje otpada. Održivost će biti ključni aspekt razvoja infrastrukture krstarenja na Jadranu, kako bi se očuvala prirodna ljepota regije za buduće generacije.
3. Usluge povezane s krstarenjem bit će unaprijeđene²⁰. To uključuje poboljšanje komunikacijske infrastrukture na brodovima, uključujući brzi i pouzdani bežični internet, tehnologije pametnih brodova i modernu zabavnu opremu. Također će se razvijati aplikacije i digitalne platforme koje će putnicima omogućiti jednostavno

²⁰ Papathanassis, „The growth and development of the cruise sector: A perspective article.“ 130-135.

rezerviranje izleta, pregledavanje itinerara i pružanje personaliziranih informacija i preporuka.

4. Unaprijedit će se prometna povezanost između luka i okolnih destinacija. Poboljšanja u cestovnoj, željezničkoj i zračnoj infrastrukturi omogućit će putnicima lakši pristup luku. Povezanost između luka, zračnih luka i gradova bit će ključni faktor u poticanju rasta i razvoja krstarenja na Jadranu.

3.2. Prednosti i nedostaci krstarenja

Kao što je već prije navedeno, krstarenja su izleti u kojima se podjećuje više od 4 destinacije u razdoblju najčešće od sedam dana, izuzeci su kraća krstarenja koja se provode u jednom smjeru u trajanju od 3 dana ili dvotjedna krstarenja koja krstare duž cijele istočne obale Jadrana. Brodice su u pravilu duljine do pedeset metara, statičnog kapaciteta do 40 putnika. U nastavku ćemo navesti prednosti krstarenja hrvatskim dijelom Jadrana²¹

- Priroda: Hrvatski dio Jadrana obiluje prirodnim ljepotama, uključujući čisto more, uvale, netaknute plaže i otoke.
- Bogata kulturna baština: Hrvatska obala Jadrana obiluje povijesnim gradovima, utverdama, crkvama i spomenicima koji svjedoče o bogatoj prošlosti regije.
- Raznolike aktivnosti na moru: Brodovi kao dodatnu ponudu imaju brojne aktivnosti na moru kao što su; ronjenje, “snorklanjem”, jedrenjem, ribolovom i vodeni sportovi.
- Raznolikost itinerara: Agencije za krstarenje imaju itinerare na hrvatskom dijelu Jadrana koje su prilagođene različitim preferencijama putnika. Bilo da se radi o istraživanju obale, posjetu otocima ili upoznavanju povijesnih gradova, postoji širok izbor ruta koje putnici mogu odabrati.
- Udobnost i luksuz: Brodovi koji se koriste za krstarenje na hrvatskom dijelu Jadrana opremljeni su udobnim smještajem, restoranima, barovima, bazenima i drugim sadržajima koji osiguravaju ugodan boravak putnika. Luksuzne opcije krstarenja imaju dodatne pogodnosti poput spa centara, teretana i privatnih balkona s pogledom na more.
- Jednostavnost putovanja: Krstarenje na Jadranu kao glavni čimbenik ponude navodi jednostavnost putovanja, istovremen smještaj, pansion ili polupansion i putovanje iz

²¹ Buljić, *Analiza razvoja nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj*

jednog mjesta u drugo. Nema potrebe za čestim pakiranjem i raspakiranjem, a posjet različitim destinacijama se odvija uz vodstvo vodića bez brige o organizaciji prijevoza.

Uz prednosti krstarenja naravno postoje i određeni nedostaci koje putnici trebaju uzeti u obzir prilikom planiranja putovanja. Evo nekoliko mogućih nedostataka krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana²²:

1. Sezonski karakter: Krstarenje na hrvatskom dijelu Jadrana je sezonske prirode. Većina krstarenja se odvija tijekom ljetnih mjeseci kada je vrijeme najpovoljnije, što znači da je dostupnost i raspon putovanja ograničen na određeno razdoblje. Iako je rijetko moguće produljenje sezone, zbog manjka sadržaja izvan broda se izbjegava. Putnici se često svjesno odlučuju za krstarenje u sezoni u Listopadu misleći kako će izbjeći gužve, što se pokaže točno. Međutim u tom vremenskom razdoblju gosti su primorani na gotovo cjelodnevni boravak na brodu zbog manjka otvorenih sadržaja izvan broda, kafići i restorani su zatvoreni, koncerti i događanja su pretežno organizirana u "špici" sezone, a vremenski uvjeti su nažalost nestabilni.
2. Limitirano vrijeme na destinaciji: prilikom ponude krstarenja se ne navodi dostupno vrijeme u određenoj destinaciji što rezultira nezadovoljnim gostima. U praksi polazak iz luke je u jutarnjim satima, pauza za kupanje traje do kasnih popodnevni sati te se u ranim večernjim satima pristaje u novu luku. Dakle za razgled putnici na raspolaganju imaju svega nekoliko sati.
3. Gužve: Tijekom turističkih sezona, određena područja Jadrana mogu biti vrlo prometna. To može rezultirati povećanim brojem turista na popularnim destinacijama, što može smanjiti osjećaj privatnosti i mira na brodu i tijekom izleta na kopno. Povećane gužve su izraženije u Srednjoj i Južnoj Dalmaciji gdje je prizor poput pet brodova jedan na drugome svakodnevica. To uzrokuje problem prilikom prelaska sa broda na kopno te su brodovi primorani prilagoditi svoj raspored brodu vezanim uz samu rivu.
4. Ovisnost o vremenskim uvjetima: Krstarenje je osjetljivo na vremenske uvjete, posebno kada se plovi otvorenim morem. Loše vrijeme, kao što su jaki vjetrovi ili

²² Ibid.

oluje, može utjecati na redovitost itinerara i izleta. Naravno prateći vremenske prognoze i sa stalnom interakcijom sa gostima se nastoji izbjeći vremensko nepogode.

5. Morska bolest: nastavak na odlomak vezan uz vremenske uvjete, kao što je već navedeno, krstarenja se odvijaju za vrijeme ljetnih mjeseci kada je vrijeme najpogodnije te more mirno. Međutim radi se o uvjetima gdje je brod gotovo uvijek u pokretu, što nekima predstavlja izazov.
6. Restrikcije pristupa manjim lukama: Veliki kruzerski brodovi ne mogu pristati u manje luke ili skrivene uvale koje su karakteristične za hrvatski dio Jadrana. To ograničava mogućnosti putnika da istraže neke manje poznate, ali popularne destinacije. Iz tog razloga je preporučljivo detaljno informiranje o ruti i posjećivanim mjestima.
7. Potencijalni jezični izazovi: Komunikacija može biti izazovna za putnike koji ne govore hrvatski jezik. Iako je engleski jezik općenito raširen na turistički orijentiranim mjestima, neki lokalni mještani možda neće govoriti tečno engleski.
8. Fleksibilnost rute: Iako u nekim slučajevima je diskutabilno prednost, često se ne navodi ili je pisan "malim slovima". Fleksibilnost rute, koliko god brodovi veliki i pouzdani bili prilikom nevremena, oluja i jakih vjetrova. Zbog sigurnosti se odlučuju na jednu od dvije opcije, ili ostati u sigurnoj luci ili odabrati alternativnu rutu koja pruža određen zaklon vremenskim uvjetima prilikom plovidbe. Upravo tu se javlja nezadovoljstvo gostiju koji primjerice na krstarenje dolaze iz primarnog razloga zbog posjeta Morskim orguljama u Zadru, a brod jednostavno mora izbjeći Zadar te otići u luku koja osigurava veću sigurnost.
9. Utjecaj na okoliš: smatramo kako definitivno najveći nedostatak i "gorući" problem krstarenja na Jadranu bilo to jednodnevna, poludnevna ili najznačajnija sedmodnevna je utjecaj koji brodovi ostavljaju na Jadransko more. Veliki broj brodova za krstarenje je i dalje neadekvatan za prijevoz putnika, naime radi se o brodovima i brodicama originalno druge namjere, poput ribarskih brodova, vojnih ili transportnih koji su naknadno preuređeni za smještaj gostiju te pripremu hrane i pića. Godine gradnje su od 1980 pa starije, izuzetak su novogradnje drvene konstrukcije koje se mogu nabrojiti na prstima jedne ruke. Porivna sredstva su u većini slučajeva dalje ista odnosno zastarjela, marke navedenih motora se pretežito više ni ne proizvode, a zbog značajnih

financijskih sredstava koje treba uložiti u zamjenu, brodovlasnici odgađaju te repariraju stari motor. Naravno Navedeni motori raspolažu manjom snagom, trošu više goriva i mazivnog sredstva te imaju značajno veću emisiju ugljičnog dioksida.

10. Crni tankovi: nastavak na problem sa emisijama plinova su crni tankovi. Za razliku od ugljičnog dioksida, problem sa crnim tankovima su itekako vidljivo te se istog trena vidi njihov utjecaj. Iza imena "crni tank" stoji spremnik brodskih fekalija koje se skladište u podpalublju broda. Osim fekalija u njemu se skladište i otpadna voda iz tuševa i umivaonika. Postoje jasni uvjeti kada se navedeni tankovi smiju otvarati, navedeni su u Marpolovoj konvenciji u nizu pravila. "U praksi kruzeri manji od 400GT i koji prevoze 15 ili više osoba, ne smiju ispuštati crne tankove, dopušteno je jedino u slučajevima kada:

1. ispušta smrvljene i dezinficirane fekalije odobrenim sustavom na udaljenosti većoj od 3 nautičke milje od obale ili fekalije koje nisu smrvljene i dezinficirane na udaljenosti većoj od 12 nautičkih milja od obale pod uvjetom da nisu ispuštene odjednom, već u manjim količinama pritom ploveći brzinom od najmanje četiri čvora.
2. U slučaju da brod ima odobreni uređaj za obradu koji udovoljava radne zahtjeve²³. Tužna realnost da osobe koje se bave direktno ili posreduju u nautičkom turizmu na hrvatskom dijelu Jadrana znaju kako se navedeni tankovi ispuštaju bilo kada, bilo gdje te bilo kako, odnosno po potrebi. Većina navedenih kruzera ne posjeduje uređaje za usitnjavanje i pročišćavanje otpadnih voda, te pored toga rijetko kada i voze na udaljenostima većim 12 nautičkih milja od obale, posebice kruzeri koji putuju relacijama na Srednjem Jadranu.
3. Zbog manjka prostora na brodicama koje nisu originalno građene u svrhu prijevoza putnika, tankovi za otpadne vode su znatno veći od primarno ugrađenih te iziskuju velik prostor, zbog toga su vlasnici brodova primorani u češćim intervalima ispuštati fekalije unutar 12 nautičkih milja te što je poražavajuće nerijetko i unutar luka. U slučaju da brodovi nisu u mogućnosti tankove prazniti pod dozvoljenim uvjetima, su dužni to obaviti na obali.

²³ MARPOL, Međunarodna konvencija o sprječavanju onečišćenja s brodova, 138.

Nedovoljno razvijena infrastruktura posebice je vidljiva u ponekim mjestima, neovisno o veličini.

1. Brodovi iziskuju velike količine pitke vode te električne energije. Sa aspekta vode, brod veličine četrdeset metara otprilike u jednom danu mora ukrcati petnaest tona vode ili svako nekoliko dana po pedeset tona. Većina luka ima izuzetno mali protok vode te navedeno punjenje tankova slatkom vodom uzima dug vremenski period, za čije vrijeme drugi brodovi čekaju svoj red.
2. Direktni problem su ormarići za struju. Televizori, klima uređaji, sušila za kosu, konvektometri, perilice suđa i robe te brojni rashladni uređaji zahtijevaju trofazne priključke struje, što je u 80% slučajeva dostupno. Međutim nerijetko je slučaj da se zbog prekomjernih troškova, ormarići "ruše" te nestaje dotok električne energije. Navedeni problem je pretežito aktualan u većim lukama gdje je veći broj kruzera poput Zadra, Splita, Hvara, Trogira i Rijeke.

3.3. Razvoj

Krstarenja na hrvatskom dijelu Jadranu nastavljaju rasti i razvijati se što se očituje brojnim ulaganjima u brodove, agencije i privezišta. Jadran zbog svoje razvedene obale, otočja, kulturne baštine i relativne blizine susjednim državama privlači potražnju iz država Europe. Kroz zadnjih pola desetljeća se ciljano potražnja fokusira na države engleskog govornog područja, shodno tomu najkonkurentnije agencije poput spomenutih Katarina Line i I.D. Riva Tours, organiziraju gostovanja u gradovima Sjedinjenih Američkih Država te sudjeluju na turističkim konferencijama i sajmovima duž Europe. S kontinuiranim ulaganjima u infrastrukturu, modernizacijom brodova i usavršavanjem usluga, krstarenja će postati još atraktivnija opcija za turiste u budućnosti. Najznačajniji aspekt krstarenja u budućnosti će biti održivost a očekuje se da će se agencije i brodovi sve više usredotočiti na ekološki prihvatljive prakse i inicijative kako bi zaštitili i očuvali Jadran, brodovi drvenih konstrukcija sa zastarjelim instalacijama koje su sigurnosna opasnost te motorima sa povećanim emisijama plinova će biti primorani na preuređenje broda po standardima Europe te tako direktno osigurati sigurnije i ekološki prihvatljivije krstarenje. Uz rastući interes za aktivnim i tematskim krstarenjima, kao i privatnim krstarenjima, personalizirano iskustvo će postati sastavni dio krstarenja Jadranom, također je važno

napomenuti da se ciljana grupa gostiju širi sa njemačkog govornog područja sve više na engleske govornike. Suvremene tehnologije, poput digitalnih platformi za rezervacije i poboljšanih komunikacijskih sustava na brodovima, pružit će putnicima bolje iskustvo i veću povezanost tijekom krstarenja. Ukratko, budućnost krstarenja na Jadranu obuhvaća inovacije, održivost i raznolikost ponude kako bi putnicima pružila što kvalitetniju uslugu.

Budućnost krstarenja na Jadranu predstavlja zanimljiv i obećavajući razvojni potencijal zato što je ovaj dio Mediterana već je dugi niz godina atraktivan za turiste iz cijelog svijeta, a očekuje se da će taj trend samo nastaviti rasti. Razvoj krstarenja na Jadranu temeljit će se na nekoliko ključnih aspekata.

1. Očekuje se daljnje ulaganje u infrastrukturu i modernizaciju luka kako bi se mogli primiti veći i moderniji brodovi. Povećanje kapaciteta i poboljšanje logistike omogućit će veći protok putnika i bolje iskustvo tijekom ukrcavanja i iskrcavanja²⁴. Također će se ulagati u obnovu postojećih luka i stvaranje novih atraktivnih destinacija za krstarenje.
2. Održivost će biti ključni element razvoja krstarenja na Jadranu. Agencije će sve više usvajati ekološki prihvatljive prakse kako bi smanjile negativni utjecaj na okoliš. Očekuje se veća upotreba tehnologija s niskim ugljičnim otiskom, primjena obnovljivih izvora energije na brodovima te kontrola emisija i otpada.
3. Putnici će imati sve više mogućnosti za personalizirana iskustva i tematska krstarenja. Agencije će se fokusirati na prilagođavanje putovanja prema interesima putnika, nudeći različite teme kao što su gastronomija, kultura, povijest, avantura ili wellness. Očekuje se da će takva ponuda privući širi spektar putnika i omogućiti im da dublje istraže i dožive Jadransko područje.
4. Tehnološki napredak će dodatno oblikovati budućnost krstarenja na Jadranu. Digitalne platforme i aplikacije omogućit će putnicima jednostavnije rezervacije, personalizirane preporuke i bolju komunikaciju tijekom putovanja. Također se očekuje integracija naprednih sustava sigurnosti, navigacije i zabave na brodovima kako bi se putnicima pružilo moderno i tehnološki napredno iskustvo. Budućnost krstarenja na Jadranu predstavlja napredak u infrastrukturi, održivost, personalizaciju

²⁴ Arrichiello i Gualeni, „Systems engineering and digital twin: A vision for the future of cruise ships design, production and operations.“ 115-122.

i tehnološki razvoj. Putnici će imati priliku istražiti ocharavajuće obale, otoke i kulturnu baštinu uz vrhunsku uslugu i inovativna iskustva. Razvoj krstarenja na Jadranu će pružiti brojne mogućnosti za putnike.

Zaključak

Na temelju analize ponuda Katarina Line i I.D. Riva Tours, možemo zaključiti da obje kompanije pružaju raznovrsne i kvalitetne opcije za krstarenje na hrvatskom dijelu Jadrana. Katarina Line se ističe svojim širokim rasponom itinerara, luksuznim brodovima i raznolikim aktivnostima na moru. S druge strane, I.D. Riva Tours se fokusira na privatna krstarenja i personalizirano iskustvo s visokom razinom usluge. Budućnost krstarenja na hrvatskom dijelu Jadrana izgleda obećavajuće. Regija je postala sve popularnija kao turistička destinacija, a krstarenje postaje jedan od najtraženijih načina istraživanja obale Hrvatskog dijela Jadrana, otoka i kulturne baštine te se zbog širenja tržišta na grupe Engleskog govornog područja očekuje još veća potražnja. Također se očekuje da će krstarenje na hrvatskom dijelu Jadrana nastaviti privlačiti različite skupine putnika, uključujući ljubitelje prirode, povijesti, gastronomije i avanturističkih aktivnosti. Osim toga, očekuje se i povećanje popularnosti aktivnih krstarenja koja kombiniraju vožnju biciklom, ronjenje i druge sportske aktivnosti. Nautička infrastruktura je element čiji je razvoj prijeko potreban. Luke i privezišta se iz godine u godinu razvijaju, samim time se povećava prihvatni kapacitet, pouzdanost i sigurnost luke. Zatim sa aspekta ekološke održivosti, Europska unija potiče zamjenu starih porivnih sredstva novim, osiguravajući nepovratna sredstva i poticaje. Smatramo kako problemu otpadnih voda treba posvetiti veću pažnju te uvesti sustav evidencije i kontrole kako bi se smanjila ilegalna i neadekvatna ispuštanja u Jadransko more.

Bibliografija

- I.D. Riva Tours. *Cruises*. Njemačka: I.D. Riva Tours, 2023. <https://www.idriva.com/> (pristupljeno 22. svibnja 2023.)
- Katarina Line. *Cruises*. Opatija: Katarina Line, 2023. <https://www.katarina-line.com/> (pristupljeno 20. svibnja 2023.)
- Grad Dubrovnik. *O nama*. Dubrovnik: Grad Dubrovnik, 2023. <https://www.dubrovnik.hr/> (pristupljeno 14. svibnja 2023.)
- Adriagate. *Cruises*. Split: Adriagate, 2023. <https://www.adriagate.com/> (pristupljeno 21. svibnja 2023.)
- Arrichiello, V., Gualeni, P. „Systems engineering and digital twin: A vision for the future of cruise ships design, production and operations.“ *International Journal on Interactive Design and Manufacturing (IJIDeM)* 14, (2020): 115-122.
- Babić, S. „Krstarenje ili kružna plovidba?“ *Časopis za kulturu*, 46, br. 4 (1998): 137-138.
- Benić, I. *Pomorska krstarenja u destinacijskoj ponudi Hrvatske*. Doktorska disertacija. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2011.
- Buljić, J. *Analiza razvoja nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj*. Doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti, 2023.
- Gržinić, J. *Turizam i razvoj*. Pula: Sveučilište Juraja Dobrile u Puli, 2018.
- Markušić, M. *Krstarenja u turističkoj ponudi Dalmacije*. Doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, 2016.
- Marpol, Međunarodna konvencija o sprječavanju onečišćenja mora s brodova. London: Marpol, 1973/1978.
- Papathanassis, A. „The growth and development of the cruise sector: A perspective article.“ *Tourism Review* 75, br. 1, (2020): 130-135.
- Rodić, N. *Stanje i perspektive krstarenja u Hrvatskoj*. Doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, 2020.

Stipanović, C., Gračan, D. Značaj brodskih tura u razvojnoj strategiji hrvatskog turizma. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 42, (2005): 205 – 213.

Tokalić, I. *Kružna putovanja-krstarenja*. Doktorska disertacija. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu, 2016.

Barić, I. *Rapska baština*. Rijeka: Adamić, 2007.

Vuletić, K. *Turizam kružnih putovanja u Hrvatskoj*. Doktorska disertacija. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, 2017.